

УДК 378.147(09)
© Корнейко Ю.М., 2015 р.
<http://orcid.org/0000-0003-2169-7778>

Ю.М. Корнейко

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ К.Д.УШИНСЬКОГО
В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ
ОСВІТІ УКРАЇНИ**

У статті показано актуалізацію ідей видатного педагога-ученого, одного із засновників вітчизняної системи педагогічної освіти К.Д. Ушинського щодо ролі і значення самостійної роботи у процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Саме система завдань для самостійної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах має за мету сформувати у студентів досвід творчої і дослідницької діяльності у ході розв'язання нових педагогічних проблем, та досвід соціально-оцінної діяльності, який утворює базу педагогічної майстерності. Визначено шляхи формування педагогічного

мислення і світогляду у студентів педвузу, створення умов для розвитку їхньої самостійності засобом вивчення досвіду порівняльно-педагогічних узагальнень К.Д. Ушинського.

Висвітлено рекомендації К.Д. Ушинського щодо забезпечення цілісності педагогічних знань, що формують педагогічний світогляд засобом вивчення літератури, стимулювання розумової активності та розвиток професіоналізму вчителя, сприяння усвідомленню діалектичного зв'язку наукової теорії і практики виховного процесу.

Показано, яким чином можуть бути втілені ідеї, переконання відомого педагога, ученого-компаративіста К.Д. Ушинського в сучасній вищій педагогічній освіті України.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка, самостійна робота, професіоналізм.

Ю.Н. Корнейко. Актуализация идей К.Д. Ушинского в современном высшем педагогическом образовании Украины. В статье показана актуализация идей выдающегося педагога-ученого, одного из основателей отечественной системы педагогического образования К.Д. Ушинского относительно роли и значения самостоятельной работы в процессе психолого-педагогической подготовки будущих учителей. Именно система заданий для самостоятельной работы в высших педагогических учебных заведениях имеет за цель сформировать у студентов опыт творческой и исследовательской деятельности в ходе решения новых педагогических проблем, и опыт социально-оценочной деятельности, который образует базу педагогического мастерства. Определены пути формирования педагогического мышления и мировоззрения у студентов педвуза, создания условий для развития их самостоятельности средством изучения опыта сравнительно-педагогических обобщений К.Д. Ушинского.

Отражены рекомендации К.Д. Ушинского относительно обеспечения целостности педагогических знаний, которые формируют педагогическое мировоззрение средством изучения литературы, стимулирования умственной активности и развитие профессионализма учителя, содействия осознанию диалектической связи научной теории и практики воспитательного процесса.

Показано, каким образом могут быть реализованы идеи, убеждения известного педагога, ученого-компаративиста К.Д. Ушинского в современном высшем педагогическом образовании Украины.

Ключевые слова: психолого-педагогическая подготовка, самостоятельная работа, профессионализм.

Yu. M. Korneyko. The actualization of K.D. Ushynsky's ideas in modern higher pedagogical education of Ukraine. The article shows the actualization of ideas of an outstanding teacher-scientist, one of the founders of the national system of pedagogical education – K.D. Ushynsky about the role and the importance of

independent work in the process of psycho-pedagogical training of future teachers. The system of tasks for independent work in higher educational institutions has the purpose to form students' experience of the creative and researching activity in the process of solving new pedagogical problems and the experience of the social estimate activity that forms the basis of pedagogical skills. The ways of the formation of pedagogical thinking and outlook of University students, the creation of conditions for the development of their autonomy through the learning of the experience of K. Ushynsky's comparative-pedagogical generalization are determined.

K.D. Ushynsky's recommendations on ensuring the integrity of the pedagogical knowledge, that form the pedagogical outlook through studying literature, stimulating mental activity and the development of teachers' professionalism, the promotion of the awareness of the dialectical relation of scientific theory and the practice of the educational process are determined.

The way of how K.Ushynsky's ideas can be implemented in modern higher pedagogical education of Ukraine is shown.

Keywords: *psycho-pedagogical training, independent work, professionalism.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Освіта України ХХІ століття передбачає подальше вдосконалення середньої освіти, підвищення ефективності навчально-виховного процесу, посилення ролі особистості в соціальному континіумі. Необхідно покращувати підготовку випускників, розвивати їхню професійну орієнтацію.

У реалізації цих завдань бере участь усе суспільство. Але оскільки саме вчитель є головною дійовою особою, яка їх виконує, то професійно-педагогічна підготовка вчителів посідає вирішальне місце серед проблем реформування національної системи освіти.

Як показав аналіз науково-педагогічних джерел, поняття підготовка вчителя змінювалося в залежності від того, як еволюціонували погляди на мету навчання й виховання, уявлення про головні педагогічні критерії та вимоги до вчителя. Освіта ХХІ століття передбачає насамперед всебічний розвиток особистості, формування у неї гуманістично-демократичних цінностей, знань, умінь і навичок, спонукання до самоосвіти і саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Чисельні дослідження вітчизняних учених присвячено багатьом аспектам визначеної проблеми. Зокрема А.М. Алексюк, В.К. Майборода у своїх наукових роботах розкривають історичні передумови та еволюціонування самостійної роботи як форми організації навчання у вищій школі; Ю.К. Бабанський, А.М. Бойко, С.С. Вітвицька, Л.П. Вовк, В.М. Галу-

зинський, М.Б. Євтух, В.І. Лозова та ін. досліджували дане питання у колі психолого-педагогічних факторів підвищення професіоналізму майбутніх учителів; В.М. Гриньова, О.А. Дубасенюк, В.І. Євдокимов, Г.В. Троцько, В.В. Рацул, В.І. Юрченко та ін. вивчали теоретико-методичні основи організації неперервної педагогічної освіти, структурним складником якої є самотійна робота. Однак висвітлення означеної педагогічної проблеми в історико-педагогічному ракурсі, конкретизація внеску в розробку її видатного педагога К.Д. Ушинського системно не представлено у наукових публікаціях.

Мета статті показати актуальність ідей К.Д. Ушинського в сучасній вищій педагогічній освіті України.

Виклад основного матеріалу. Сучасне посилення вимог до змісту й характеру праці вчителя та його особистісних рис характеру обумовлює необхідність змістовного оновлення підготовки студентів педагогічних навчальних закладів, що забезпечило б формування досвіду оволодіння методикою та технологією навчально-виховної роботи.

Рівень професійної підготовки в будь-якій галузі діяльності людини визначається тим, наскільки вона оволоділа даними методами професійної майстерності. Адже вивчення конкретної системи наук не дає такої можливості. Людина може бути лише теоретиком, дослідником. У той час педагогічна професія вимагає зовсім інших видів діяльності, хоча й потребує володіння знаннями в галузі конкретної науки (біології, хімії, математики тощо). Отже, учитель повинен бути не тільки джерелом знань, а й спеціалістом, який уміє організувати навчально-виховний процес, спонукаючи суб'єкт виховання до пізнавальної активності, моральної діяльності, продуктивної творчості. Саме це є сутнісним призначенням педагогічної професії.

Видатний дослідник, учений-педагог В.І.Лозова визначила мету педагогічної підготовки як «формування спеціаліста, який би міг забезпечити функціонування навчально-виховного процесу в дитячих установах» [1]. Інакше кажучи, професія вчителя, вихователя, – це поєднання таких якостей, як моральність, професіоналізм, соціальна зрілість.

Таким чином, одним із найважливіших завдань сучасної вищої педагогічної школи є пошук шляхів і методів організації такого освітнього процесу, який би забезпечував становлення вчителя-

майстра уже в період навчання у вищому педагогічному закладі. Серед таких шляхів визначено педагогічну ретроспективу досягнень вітчизняних просвітян та конструктивне осмислення відповідного світового педагогічного досвіду. Покажемо, яким чином можуть бути втілені ідеї, переконання відомого педагога, ученого-компаративіста К.Д. Ушинського в сучасній вищій педагогічній освіті України.

Узагальнення досвіду професійної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах України показало, що першочергово студентів необхідно готувати до педагогічної взаємодії з учнями і, насамперед, переконати, що основою співробітництва вчителя й учня є педагогічний професіоналізм.

К.Д. Ушинський переконливо твердив, що зростаючий виховний потенціал школи – це механізм, привести який до дії може лише той учитель, який сформувався як особистість з чіткою моральною позицією і професійною культурою [3]. Тому вагоме місце у професійній педагогічній освіті надається розвитку особистості педагога. Адже для вчителя дуже важливо зрозуміти, які ціннісні орієнтації він висуває перед собою: орієнтація на саморозвиток, самовиховання (щоб учні бачили перед собою вимогливого, висококваліфікованого вчителя); орієнтація на засоби педагогічної взаємодії й педагогічного впливу; орієнтація на учня (на розвиток його особистості, адаптацію в колективі).

Аналіз реалій освітньої практики показує, що, чим важче навчальне завдання, тим більше виникає проблем через невміння вчителя використовувати багатство своєї особистості. Майже всі труднощі, що виникають в учителя під час спілкування з учнем, можна пояснити низьким рівнем педагогічної майстерності, професіоналізму у значної частини випускників педвузів, відсутності в них сформованих переконань, педагогічного світогляду.

Враховуючи усі ці аспекти, вважаємо за необхідне проведення спеціальної роботи щодо формування педагогічного мислення і світогляду у студентів педвузу, створення умов для розвитку їхньої самостійності засобом вивчення досвіду порівняльно-педагогічних узагальнень К.Д. Ушинського.

Щоб забезпечити формування учителя, який здатний розвивати особистість дитини, зорієнтований на особистісний та професійний

саморозвиток, необхідно на ґрунті національних традицій, вітчизняного досвіду та новітніх світових наукових розробок запровадити в організації навчального процесу самостійну роботу як пріоритетну форму психолого-педагогічної підготовки.

У сучасній системі вищої педагогічної освіти самостійна робота студентів – майбутніх учителів є найістотнішою складовою навчально-виховного процесу. Значимість самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах посилюється тим, що ця форма організації професійної освіти передбачена не лише для оволодіння основами конкретної дисципліни, але й для формування професійних навичок самостійної роботи взагалі, науково-педагогічної діяльності, здатності самостійно розв'язувати проблему, обирати конструктивне рішення, долати кризову ситуацію, бути рішучим і відповідальним тощо. Саме система завдань для самостійної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах має за мету сформувати у студентів досвід творчої і дослідницької діяльності у ході розв'язання нових педагогічних проблем, та досвід соціально-оцінної діяльності, який утворює базу педагогічної майстерності.

Самостійна робота здійснює значний виховний вплив, формуючи самостійність сучасного висококваліфікованого фахівця-педагога як рису характеру.

Для організації та успішного використання самостійної роботи студентів з освітньо-професійною метою необхідно, по-перше, забезпечити комплексний підхід до організації самостійної роботи відповідно до усіх форм аудиторних занять (лекційних, семінарських, практичних, залікових тощо); по-друге, здійснювати змістовне поєднання та узгодження усіх рівнів самостійної роботи студентів (репродуктивного або тренувального, реконструктивного, творчого або пошукового); по-третє, використовувати різні форми контролю (попередні вимоги, різновиди консультацій, методична підтримка, оцінка звітів, конкурс тощо). Особливо цінним у цьому напрямку є позиція К.Д. Ушинського. У розмаїтті його науково-педагогічних інтересів ученого чільне місце займала проблема педагогічної самоосвіти учителів, формування умінь та навичок самостійної роботи, яка, за твердим переконанням педагога, складала сутність педагогічної освіти і становлення учителя-майстра. Працюючи на посаді професора Ярославського юридичного ліцею

учителем, інспектором Гатчинського сирітського інституту, під час співпраці у педагогічних часописах «Журнал для воспитания», «Русский педагогический вестник», «Журнале Министерства народного просвещения», будучи інспектором класів Смольного інституту шляхетних дівчат, перебуваючи за кордоном та вивчаючи зарубіжні освітні системи, К.Д.Ушинський зробив висновок про те, що коли «вихователь як за освітою, так і за характером своїм відповідає високому покликанню педагога, то заклад у його руках швидко може досягти довершеності» [2]

Видатний педагог був твердо переконаний що справжній вчитель – це той, хто постійно сам вчиться, систематично займається самоосвітою, послідовно опановує найновішу педагогічну літературу, підвищуючи й удосконалюючи свою кваліфікацію. Проаналізувавши результати освітянської діяльності великої кількості тодішніх працівників у галузі народного шкільництва, К.Д. Ушинський виділив проблему дефіциту хороших наставників, добре підготовлених до виконання своїх обов'язків, високоморальних та освічених особистостей, які б своїм прикладом стимулювали до активності і самоосвіти учнів.

Свої міркування про підготовку і виховання учительських кадрів учений виклав у статтях «Про користь педагогічної літератури», «Проект учительської семінарії», детально проаналізованих в теоретичному розділі. Порівняльно-педагогічні узагальнення, інноваційні методичні рекомендації, запропоновані у названих роботах, надзвичайно актуальні для сьогодення організації самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів України.

Аналітичне опрацювання широкого кола сучасної педагогічної літератури підтвердив висновок К.Д. Ушинського про те, що «...педагогічна література встановлює в суспільстві, з одного боку, правильні вимоги до виховання, а з другого – відкриває засоби для задоволення цих вимог» [2].

К.Д.Ушинський у статті «Про користь педагогічної літератури» відмітив цікаве власне спостереження. Новий вихователь, який з найкращими намірами прийшов до школи, згодом помічає, що його професійні внутрішньошкільні проблеми цікавлять тільки його та лише деяких з його вихованців. Актуальні для нього питання суспільство вважає за дрібниці. Це відкриття поступово призводить

до професійного розчарування, яке, у свою чергу, перетворює колись улюблену справу на рутину, «... раз створену, часто хибну, і майже завжди однобічну» [2]. На превеликий жаль, ця картина часто повторюється і в сучасних навчальних закладах. Викорінити це явище, за глибоким переконанням К.Д. Ушинського, може систематична самостійна робота з педагогічною літературою, яка викликає постійне натхнення до педагогічних інновацій, «...знайомить нас із психологічними спостереженнями багатьох розумних і досвідчених педагогів і, головне, спрямовує нашу власну думку на такі предмети, що легко могли б випасти з нашої уваги» [2].

Проведене дослідження підтвердило, що організація самостійної науково-дослідної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів є одним із стимулів поглибленого вивчення фахових дисциплін, формування потреби підвищення педагогічної кваліфікації. Сам К.Д. Ушинський висловлював справедливе зауваження: «Професори, доценти, а так само й залишені при університеті кандидати могли б керувати самостійною працею студентів, вказуючи їм на джерела, пояснюючи незрозуміле, переглядаючи зроблене. Тоді не виходили б з університету такі кандидати, які, просидівши в університеті чотири роки, не прочитали жодної книги з предметів свого факультету й набули в університеті лише знання професорських записок» [2].

Серед умов успішної організації самостійної роботи як форми навчання педагог наполягав на створенні ситуації успіху, яка дозволить кожному студентові відчувати радість від напруженої розумової праці.

Для вироблення звички до розумової праці потрібна воля: «Треба вміти змусити себе працювати й тоді, коли нема в мене енергії, переконавшись на досвіді, що це падіння душі тільки тимчасове і що велике зусилля над собою завжди нагороджується народженою енергією...» [2].

Вміння та вмотивована потреба розумової праці складають важливі елементи педагогічного мислення, формування професійного світогляду вчителя. Тому вкрай необхідно створити належні умови для систематичної цілеспрямованої розумової праці студентів у період навчання у вищому навчальному закладі. Вкрай необхідно враховувати твердження К.Д. Ушинського: «Розумова праця – чи не

найтяжча праця для людини. Мріяти легко й приємно, але думати – важко. Не тільки в дітей, але й у дорослих людей ми найчастіше зустрічаємо лінощі думки. Мало цього, серйозна розумова праця стомлює незвичну людину швидше, ніж найважча фізична праця... Необхідно привчатися до розумової праці поволі, обережно... Людина, звикнувши працювати розумово, нудьгує без такої праці, шукає її і, звичайно, знаходить на кожному кроці» [2].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, вищевикладене доводить значимість та цінність поглядів К.Д. Ушинського в розробці питань якісного поліпшення освітнього процесу в цілому, й системи педагогічної підготовки майбутніх учителів зокрема.

Усі вищевикладені узагальнення славетного педагога ретроспективно можна використовувати в процесі організації фахової психологічно-педагогічної підготовки студентів у формі варіативних спецсемініарів, організації самостійних мікро-досліджень, самостійної роботи з педагогічною літературою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання й навчання. – Х.: ОВС, – 2002. – С. 7.
2. Ушинский К.Д. Педагогические материалы Смольного института / собр. соч. в 11-ти т. – М.-Л.:Изд-во АПН РСФСР, 1950. – С. 5 – 224
3. Ушинский К.Д. Руководство к преподаванию по «Родному слову» / Собр. соч. в 11-ти томах (Ред. коллегия: А.М. Еголин, Е.Н. Медынский, В.Я. Струминский). – М.-Л., 1950. – С. 154.
4. Ушинский К.Д. Три элемента школы. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. – М., 1953–1954. – С. 72.
5. Савченко О. Новий етап шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя / О. Савченко // Шлях освіти. – 2003. – №6. – С. 2–6.